

segment, který bychom jimi kódovali, měl rozsah třeba celého záznamu pozorování. Tedy buď je vidíme téměř v každém segmentu, nebo se vyjevují až v důsledku propojení významů mnoha různých segmentů. Není neobvyklé, aby se původně popisný nebo interpretativní kód stal v průběhu analýzy kategorií – to když zjistíme, že zahrnuje či sdružuje další dílčí kódy.

Příkladem kategorie může být ve výzkumu emo subkultury kód styl. Původně jej užíváme jako kód popisný a kódujeme jím všechny zmínky o stylu, ale s postupující analýzou se ukáže, nejenže se dělí na mnoho dalších dílčích kódů (*Styl – změna, Styl – umírněnost a Styl – core*), ale že se s ním pojí i kódy, které nejsou jeho dílčími kódy (*1. setkání s emo, kontakt s emaři – offline, identita, třináctky a připadala stará*). Na tomto základě dojdeme k přesvědčení, že styl představuje významný prvek emo subkultury, kolem něhož se „točí spousta věcí“, a začneme o něm uvažovat jako o kategorii.

Zobecňování a zpřesňování kódů

Vedle dedukce a indukce lze při vytváření kódů uvažovat ještě o dvou specifických postupech, které většinou odrážejí převažující způsob uvažování daného výzkumníka. Někteří výzkumníci kódují spíše „zdola nahoru“, tedy vytvářejí nejprve velmi konkrétní kódy, které postupně *zobecňují*. Jiní preferují spíše *zpřesňování* původně obecnějších kódů postupem „shora dolů“. Zatímco zobecňování odpovídá postupu od popisných a interpretativních kódů směrem ke kategoriím, zpřesňování vede k tzv. **víceúrovňovému kódování**. To má většinou podobu obecnějšího kódu, který je upřesněn kódem konkrétnějším, jenž většinou označuje jednu z možných forem kódu obecnějšího. Víceúrovňové kódy jsou spolu spojené (nebo od sebe oddělené, podle toho z jakého pohledu na to hledíme) obvykle pomlčkou, případně dvojtečkou (podle toho, co daný autor preferuje). Příklad takového víceúrovňového kódování můžete vidět v ukázce kódování rozhovoru (viz rámeček 16.6) a ukázce kódovací knihy (viz rámeček 16.7)

V obou případech dochází k vytvoření skupin kódů, které spolu vzájemně úzce souvisejí. Různé skupiny kódů může být užitečné označovat různou barvou, aby byly vizuálně snadno rozlišitelné. Nicméně nemusí to vyhovovat každému.

Kódovací kniha

Abychom si udrželi přehled o všech kódech, které jsme vytvořili, je třeba společně s kódováním průběžně vést také tzv. **kódovací knihu** (*code book*), tedy seznam všech kódů společně s jejich definicí, tj. s kritérii pro zahrnutí, případně vyloučení z daného kódu. Definovat každý kód se může na první pohled zdát jako zbytečná práce, vždyť přece víme, co kódem označujeme. Význam kódu však není univerzální, ale odvíjí se od tématu a výzkumných otázek, popřípadě teoretického ukotvení. Vezměme si například kód „vdor“. Budeme-li zkoumat emo subkulturu, patrně jej budeme chápat v souvislosti se subkulturními teoriemi jako vymezování se vůči dominantní společnosti. Budeme-li ale zkoumat moc ve slovenské vesnici, budeme jej patrně chápat jako vymezování se vůči aktérům, kteří moc uplatňují, např. vůči starostovi.

Nesmíme zapomínat ani na to, že analýza probíhá po celou dobu výzkumu, tedy spíše měsíce než týdny, a zapamatovat si po tuto dobu definici všech kódů je málo reálné. Kromě toho to, jak rozumíme kódů v počátku výzkumu, se může v jeho průběhu významně proměnit.

Vezměme si např. kód subkulturní styl při výzkumu emo subkultury. Na začátku výzkumu s ním můžeme pracovat v klasické definici Michaela Brakea (1987) jako souhrnu vizáže, slangu a vystupování. V průběhu výzkumu se ale ukáže, že užitečnější bude chápat styl v perspektivě Davida Moorea (1994) nejen v jeho vizuální podobě (jak to činí Brake), ale také v podobě performativní, tedy jako aktivity, kterými se aktéři definují jako nositelé subkultury. Na tomto základě pak budeme kódem styl kódovat zcela jiné segmenty, než jaké jsme kódovali na počátku výzkumu.

Začínající výzkumníky často trápí otázka, kolik kódů je vlastně potřeba. Stejně, jako v případě jiných podobných otázek týkajících se kvalitativního výzkumu, na ni neexistuje jednoznačná odpověď. Počet kódů souvisí s mnoha faktory – zkoumaným tématem, výzkumnými otázkami, formou analyzovaných dat, rozsahem výzkumu a v neposlední řadě i s osobností výzkumníka (např. skrze to, zda uvažuje spíše induktivně, nebo deduktivně – viz kapitola 16.4). Nicméně obecně lze říci, že při kódování pracujeme obvykle s kódy v řádu desítek.

Zároveň je třeba počítat s tím, že kódy, které jednou vytvoříme, nemusejí být zcela definitivní. Stejně, jako může v průběhu kvalitativního výzkumu docházet k proměně jednotlivých metodologických kroků (viz kapitola 11), mohou se proměňovat i kódy. Je zcela běžné a vlastně i nezbytné kódy postupně zpřesňovat, přejmenovávat, některé slučovat v kód jediný, jiné naopak rozdělovat v kódy několik. I z tohoto důvodu je třeba si vést kódovací knihu, abychom měli stále přehled o aktuálním stavu kódů.

Rámeček 16.7 → **Kódovací kniha – soupis kódů s pravidly pro jejich užití** (užitých v kódování interview v rámečku 16.6)

1. setkání s emo	První setkání s fenoménem emo v jakékoliv formě (hudba, styl, média...)
Emo pravidla	Soubor absurdních pravidel majících za cíl zesměšnit emo subkulturu
Emo pravidla – odmítání	Odmítavý postoj k emo pravidlům
Hudba	Jakékoliv zmínky o hudbě ve vztahu k emo subkultuře
Hudba – Alesana	Zmínky o hudební skupině Alesana
Hudba – BMTH	Zmínky o hudební skupině Bring Me the Horizon
Hudba – BVB	Zmínky o hudební skupině Black Veil Brides
Hudba – Poselství	Texty písní nesou nějakou „hlubší“ zprávu

Identita	Sebepojetí konkrétního aktéra
Kontakt s emaři	Navazování vztahů s emaři
Kontakt s emaři – offline	Navazování vztahů s emaři tvář v tvář
Kontakt s emaři – online	Navazování vztahů s emaři pomocí internetu
Liberec	Dění v geografickém prostoru Liberce
Nejsem to já	Emický pojem – pociťované napětí mezi prezentovanou a pociťovanou identitou
Připadala stará	Hodnocení adekvátnosti věku vzhledem k vlastnímu jednání
SŠ	Dění v kontextu studia na střední škole
Styl	Styl podle Brakea (vizáž, slang, vystupování) – bez přívlastku vždy emo styl
Styl – core	Core styl
Styl – umírnění	Potlačení spektakulárních projevů stylu (zejména vizáže)
Styl – změna	Změna stylu aktéra
Třináctky	Emický termín označující prototypické „pozerky“
Věk	Jakékoliv zmínky o věku aktérů
ZŠ	Dění v kontextu studia na základní škole

16.7.3 Poznámkování

Zatímco segmentace a kódování představují dva poměrně jasně definovatelné postupy, v případě poznámkování se nevyhneme jisté vágnosti. Jedná se totiž o zapisování poznámek, úvah a předběžných vysvětlení o datovém materiálu, příp. kódech. K výše uvedenému okódovanému interview z výzkumu subkultury (viz rámeček 16.6) bychom si mohli poznamenat např. následující poznámky:

- S přibývajícím věkem by měl styl ubírat na spektakulárnosti.
- Kontaktování emařů na FB založeno na manifestovaném stylu.
- Jaké konkrétní strategie užívala při vyhledávání emařů na FB?
- Jak se liší core styl od emo stylu?

Technicky je poznámkování prosté *pojmenovávání* a *zapisování*, které zaznamenáváme obvykle na pravý okraj textu (mezi kódy či vedle nich), ale přitom se jedná o intelektuálně nejnáročnější činnost, kterou jsme doposud zmínili. V podstatě lze tvrdit, že intelektuální náročnost a s ní i nutnost soustředění stoupá od segmentace ke kódování a od kódování k poznámkování. Poznámky totiž na jednu stranu *komentují* vytvořené kódy, případně jejich vzájemné vztahy, na stranu druhou pak *předběžně interpretují* analyzovaná data, a tvoří tak

základ výsledné interpretace. Poznámky tedy slouží k integraci získaných dat do výsledného porozumění. Ačkoliv je uvádíme jako poslední z postupů, neznamená to, že je můžeme začít užívat až v pozdějších fázích analýzy. Naopak je třeba začít poznámkovat od samého počátku analýzy a postupně s tím, jak se prohlubuje naše porozumění zkoumanému problému, poznámky doplňovat, upravovat, zpřesňovat a kombinovat.

Rámeček 16.8 → Typy poznámek

V rámci poznámkování lze rozlišit několik základních typů poznámek:

- **interpretativní** poznámky představují formulace předběžných závěrů a vysvětlení,
- **teoretické** poznámky vztahují data a zjištění k užitým teoriím a konceptům,
- **metodologické** poznámky komentují data ve vztahu procesu výzkumu (např. limity závěrů s ohledem na konstrukci vzorku, význam výpovědi ve vztahu k charakteristice informátora apod.),
- **reflexivní** poznámky reflektují osobu výzkumníka a jeho vliv na proces i výsledky výzkumu (viz kapitola 11.7).

Rámeček 16.9 → Analýza „v ruce“ a s využitím specializovaného softwaru

Po stránce technického provedení analýzy můžeme volit mezi dvěma eventualitami: analýzou „v ruce“ (vytištění dat na papír a jejich následnému kódování pomocí tužky) a analýzou za pomoci počítače (s využitím specializovaného softwaru). Obojí s sebou přináší jistá pozitiva, ale i negativa, jichž je vhodné být si vědom. Za prvé je třeba data adekvátně naformátovat. V případě analýzy „v ruce“ to obvykle znamená vytisknout data s dvojitým řádkováním (pokud chceme vpisovat kódy nad segmenty mezi řádky) nebo ponechat širší jeden z okrajů, obvykle pravý (pokud je budeme psát po straně). V případě využití některého ze specializovaných softwarů, tzv. CAQDAS (Computer-Assisted Qualitative Data Analysis Software, což lze volně přeložit jako Programy pro kvalitativní analýzu dat s využitím počítače), musíme data uložit ve formátu, s nímž program umí pracovat. Všechny dokážou pracovat s prostým textem (txt) či textem v Rich Text Format (rtf), většina naštěstí i s texty ve formátu MS Word (doc a docx), případě i Portable Document File (pdf).

Při analýze „v ruce“ provádíme všechny analytické postupy na papíře. Obvykle si vystačíme s tužkou, kterou v textu vyznačujeme segmenty, označujeme je kódy a doplňujeme je o poznámky (které můžeme psát např. na volný list papíru). V podstatě lze použít

stejný postup, jako když čteme odborný text, při němž si podtrháváme či zatrháváme významné pasáže a vpisujeme k nim naše poznámky. Pro lepší orientaci můžeme použít také barevné pastelky či zvýrazňovače, kterými kódy vizuálně rozlišíme. V takovém případě je však vhodné před započítím kódování definovat základní kategorie a přidělit jim jednotlivé barvy, jelikož změna barev se „v ruce“ provádí jen obtížně. Případně můžeme provést první kódování (při němž si vyjasníme, jaké kódy a kategorie užíváme) induktivně pouze tužkou a barvy doplnit (abychom kódování vizuálně zpřehlednili) až při druhém kódování. Důležité je, abychom byli následně schopni nalézt a soustředit segmenty okódované stejným kódem. Didakticky tento postup popisuje Zdeněk Kopásek (1997) v úvodu svého článku o analýze s využitím specializovaných počítačových programů.

Analýza s využitím specializovaného softwaru (CAQDAS) značně usnadňuje některé postupy kvalitativní analýzy, ale ani počítače nedokážou data analyzovat automaticky. I v případě jejich využití je to výzkumník, kdo analyzuje, nikoliv sám počítač.

Mezi jejich hlavní přednosti oproti analýze „v ruce“ patří:

- management dat (všechna data můžeme soustředit na jednom místě),
- přehledná vizualizace (zobrazení segmentů a kódů),
- funkce code-and-retrieve (snadné zobrazení všech segmentů okódovaných jedním kódem),
- provázanost úprav (např. změníme-li název kódu, projeví se změna u všech okódovaných segmentů),
- vedení kódovací knihy (každý použitý kód se automaticky objeví v kódovací knize).

Nevýhody využití CAQDAS:

- omezený pracovní prostor (velikostí monitoru; papíry můžete rozložit po celém stole, případně podlaze),
- nutnost naučit se s programem pracovat (jejich ovládání není zcela intuitivní a užívání musí předcházet několik hodin „osahávání si“ s využitím manuálu nebo absolvování specializovaného kurzu),
- vysoká cena (i v případě studentských nebo akademických licencí se ceny těchto programů pohybují v řádu stovek dolarů),
- analýza na počítači nemusí vyhovovat každému (někdo jednoduše raději pracuje „s tužkou a papírem“).

Ačkoliv těchto programů existuje více než desítka, v českém prostředí jsou nejužívanější dva z nich: Atlas.ti a MaxQDA, ve světě je ještě velmi rozšířený program NVivo. Pro všechny programy existují zkušební (demo) nebo odlehčené (lite) verze, které jsou

zdarma ke stažení na stránkách jednotlivých programů. Jejich omezení je buď časové (fungují pouze omezenou dobu, potom je třeba zakoupit plnou verzi programu), nebo funkční (buď v nich nejsou k dispozici všechny funkce, nebo je omezeno jejich využití např. počtem dokumentů, s nimiž lze pracovat, nebo počtem kódů, které lze vytvořit). Výjimku představuje program QDA Miner, který sice nepatří k těm nejrozšířenějším, ale jeho odlehčená verze (QDA Miner Lite) nabízí všechny základní funkce potřebné pro základní kvalitativní analytické postupy, aniž by byla omezená časově nebo rozsahem analyzovaných dat.

Více informací a odkazy na stažení demoverzí naleznete na stránkách jednotlivých programů:

- Atlas.ti – <https://atlasti.com/>
- MaxQDA – <https://www.maxqda.com/>
- NVivo – <https://www.qsrinternational.com/nvivo/home>
- QDAMinerLite (zkušební verze) – <https://provalisresearch.com/products/qualitative-data-analysis-software/freeware/>

16.7.4 Co si počít s okódovanými daty

Nyní jsme ve fázi, kdy máme data, resp. jejich část, protože analýza prochází celým procesem výzkumu (viz kapitola 11), okódovaná a částečně opoznámkovaná (protože další poznámky vytvoříme až v dalším průběhu výzkumu a analýzy). Abychom tyto dílčí výsledky zužitkovali a dobrali se hlubšího porozumění zkoumaného problému, je vhodné opakovaně aplikovat následující postupy.

Za prvé potřebujeme zjistit, jakých rozmanitých podob mohou nabývat námi identifikované a okódované jevy. V ukázce našeho okódovaného rozhovoru jsme použili kód 1. *setkání s emo* k označení segmentu, který popisoval zkušenost informátorky se spolužačkou na základní škole. Nás však zajímá, jaké další podoby mělo první setkání s emo u jiných informátorů. Abychom to zjistili, shromáždíme na jednom místě všechny segmenty okódované daným kódem a uvidíme, že jiný informátor si vzpomíná, že o emo poprvé slyšel od rodičů, když ho pod vlivem médií varovali před „nebezpečným sebevražedným kultem dětí, které se oblékají do černé a řežou se žiletkami“. Od dalšího informátora se dozvíme, že poprvé viděl emo na hudební stanici Óčko, a jiný nám řekl, že si o něm přečetl v časopise pro mládež Bravo. *Soustředění segmentů konkrétního kódu* nám tedy umožňuje koncentrovat příklady identifikovaných jevů a jejich porovnáním zjistit, jakých podob mohou tyto jevy nabývat.

Za druhé bychom měli zjistit, jak spolu jednotlivé jevy, zachycené v datech, souvisejí. V našem případě výzkumu emo subkultury bychom se podívali, jaké další kódy se vážou na kód,

kteřý nás zajímá, dejme tomu opět první setkání s emo subkulturou. Prošli bychom tedy všechny segmenty okódované kódem 1. setkání s emo a hledali, jaké další kódy jsou užitě u stejného segmentu, u segmentů s tímto segmentem přímo sousedících a u segmentů, které jsou s tímto segmentem spojené významově, tedy těch, jejichž obsah se k němu nějak vztahuje. Současně s tím bychom se zaměřili na to, jak s obsahem daného segmentu (tedy s konkrétní podobou zkoumaného jevu) souvisí obecnější kontext, např. v podobě strukturálních faktorů. Tak bychom mohli například nalézt ambivalentní vztah mezi hudbou a stylem, který se v uvedeném rozhovoru projevuje tím, že ačkoliv styl byl prvním impulzem k přijetí emo identity („ti kluci byli hezký“), k zásadnímu kontaktu s emo subkulturou došlo skrze hudbu (koncert skupiny Segment) a hudba zároveň představuje stěžejní důvod přijetí emo identity („pak mě spíš zajímala ta muzika“). Podobně můžeme odhalit, že první přímá zkušenost s emo subkulturou na základní škole byla umožněna bydlištěm ve větším městě, jelikož informátoři z vesnic a menších měst se s emem mohli seznámit pouze skrze média či obavy rodičů.

Vztahy mezi kódy můžeme pojmut nestrukturovaně (či narativně formou poznámek) jako v předchozí ukázce, či se můžeme uchýlit k jejich standardizaci např. s využitím vztahů definovaných v rámečku 16.10. V takovém případě je vhodné využít vizualizačních možností CAQDAS (např. síť v Atlas.ti či MAXMaps v MAXQDA). Alternativou je pracovat s myšlenkovými mapami „na papíře“. Vztahy mezi kódy se samozřejmě nemusí omezovat pouze na tyto. Inspiraci pro další vztahy lze nalézt např. v pracích kognitivního antropologa Jamese Spradleyho (1979; 1980), který vymezil devět základních asymetrických sémantických vztahů.

Rámeček 16.10 → Základní vztahy mezi kódy

Vztah	Typ vztahu	Popis vztahu	Příklad
Příčina	asymetrický	A je důvodem B	Hudba je důvodem přijetí emo identity.
Inkluze	asymetrický	A je druhem B	Hudba – BMTB je druhem hudby poslouchané emaři.
Atribuce	asymetrický	A je vlastností B	Hudba – BVB je vlastností „třináctek“.
Podmínka	asymetrický	A je podmínkou B	Bydliště či škola ve větším městě je podmínkou první nezprostředkované zkušenosti s emo subkulturou.
Rozpor	symetrický	A a B si vzájemně odporují	„Třináctky“ odporují emo jako ideologii.

Ať již zvolíme pojetí vztahů strukturované, či nestrukturované, je užitečné u každého definovaného vztahu uvažovat o jeho dalších možných variacích. Definujeme-li například vztah *Hudba je důvodem přijetí emo identity*, je namístě si klást otázku, jaké jsou další důvody přijetí emo identity, případně čeho dalšího je hudba důvodem. Po projití dalších kódů a jimi označených segmentů tak identifikujeme, že mezi další důvody přijetí emo identity patří subkulturní styl a subkulturní ideologie, ale také třeba přátelství s jiným emešem či marginalizace ze strany spolužáků. Obdobně můžeme zjistit, že hudba je důvodem přijetí stylu a ideologie nebo třeba příčinou konfliktu s rodiči.

Hledání vztahů mezi kódy a jejich ukotvení v kontextu nám tedy umožňují provést rozbor identifikovaných jevů, a tím objevit společné znaky, rozdíly, vzorce a struktury, na nichž můžeme založit následnou interpretaci.

16.8 OD ANALÝZY A INTERPRETACE K VÝSLEDNÉMU TEXTU

Nyní zbývá poslední (a obvykle nejobtížnější) krok: Jak produkty analýzy (tedy okódované segmenty, kódovací knihu, vytvořené kategorie, sdružené segmenty konkrétních kódů a poznámky) proměnit ve smysluplný a přehledný výklad? Jak už víme, výsledný text nemá být pouhou reprodukcí dat (přepsaných rozhovorů, terénních poznámek, kopií diskuzních fór atd.). Nemá být ale ani soupisem kódů a kategorií, souborem všech poznámek ani pouhým záznamem vztahů mezi kódy a kategoriemi. Nesmíme zapomínat, že všechny zmíněné postupy jsou pouhými kroky k porozumění, nikoliv porozuměním samotným. Musíme z nich tedy toto porozumění vytvořit. A musíme je vytvořit tak, aby ho čtenář mohl obsáhnout a dokázal se v něm orientovat. Obecné postupy psaní odborného textu zpracovaly již Jadwiga Šanderová (2007), případně Světlá Čmejrková s kolektivem (1999). My se zde pokusíme ukázat, jak lze dílčí výsledky analýzy proměnit v souvislý výklad.

Začneme na nejvyšší úrovni – kategoriemi. *Kategorie* nám text obvykle strukturují do kapitol, případně podkapitol. Je tedy třeba vybrat ze všech kategorií takové, které představují nosná témata, na nichž můžeme založit náš výklad. Tyto kategorie zároveň budou (být v upravené podobě) tvořit názvy jednotlivých kapitol.

Každá z kategorií sdružuje různé *popisné a interpretativní kódy*. Právě tyto kódy naplní vytvořené kapitoly obsahem. Některé kódy budou generovat porozumění, jiné zprostředkují jeho kontext. Opět tedy budeme vybírat, jaké kódy pojící se s danou kategorií vybereme a využijeme. Tím vytvoříme základní „kostru“ našeho výkladu.

Rozmanité *poznámky*, kterými jsme komentovali vztahy mezi kódy, formulovali dílčí závěry a pracovní hypotézy a generovali další otázky, nám poslouží k propojení jednotlivých kódů s kategoriemi či mezi sebou a k strukturaci výkladu v rámci kapitol. Představují „šlachy“, které nám kostru spojí, aby se nerozpadla. Kategorie ani kódy totiž v sobě implicitně neobsahují vzájemné vztahy, ty dodáváme právě poznámkami.

Segmenty, které jsme okódovali vybranými kódy, nám následně poslouží jako doklady našich tvrzení. Nesmíme totiž zapomínat, že všechna tvrzení, která učiníme, musíme mít podložena daty, aby bylo zřejmé, na jakém základě jsme je učinili. Vedle toho výpovědi našich informátorů, úryvky terénních poznámek, části dokumentů apod. text i oživí, tedy obalí kostru „masem“.

Vezměme si naposledy náš příklad vyjednávání moci ve slovenské vesnici a situaci stavby májí, kdy starosta rozděljuje práci a někteří mladíci jemu navzdory odcházejí do nedaleké hospody. V rámci analýzy jsme identifikovali dvě stěžejní kategorie – uplatňování moci a vzdor. Náš text bychom tedy mohli rozdělit do dvou hlavních kapitol, z nichž v první pojednáme, jak se uplatňuje moc, a v druhé, jakým způsobem se moci vzdoruje.

S těmito kategoriemi jsme spojili například kódy vztah zaměstnanec–zaměstnavatel, stavba májí, manuální práce, vyhýbání se manuální práci, oděv jako symbol, bojkot, starosta, strategie vzdoru apod., které nám vytyčí dílčí témata, jež budeme v rámci kapitol pojednávat, a jejich kontext.

Poznámky nás přivedou k tomu, že vztahy mezi kategoriemi a kódy bychom v první kapitole mohli koncipovat skrze otázky, kdo uplatňuje moc, vůči komu tuto moc uplatňuje, jak to činí, případně i vůči komu moc uplatňována není. V druhé kapitole se bude jednat o otázky, kdo vzdoruje, jak vzdoruje a za jakých podmínek, ale také kdo nevzdoruje a proč.

Výklad strukturovaný těmito otázkami a tvrzení, jež o nich učiníme, následně podložíme vybranými úryvky z terénních poznámek (*segmenty*), kupříkladu těmi, kde popisujeme, jak starosta kritizuje, že někteří mladíci jsou oblečeni do triček a mikin, přestože se s nimi domlouval, že budou mít košile a vesty. Nebo kde popisujeme situaci, jak se část mladíků po přivezení bříz odebrala do nedaleké hospody a nechala starostu, ať si s břízami poradí, jak umí.

To je samozřejmě pouze jedna z možností, jak text strukturovat a přetavit ve výklad zprostředkovávající porozumění. Jiný výzkumník by patrně navrhl jinou strukturu, jelikož by zřejmě disponoval jinými daty, pracoval s jinými teoriemi, byl ve výzkumu jinak situovaný a také, protože prostě přemýšlí jinak. Přes výše uvedené doporučené postupy analýzy totiž nesmíme zapomínat, že hlavním a nejdůležitějším nástrojem analýzy v kvalitativním výzkumu je výzkumník.

Shrnutí

- Kvalitativní analýza pracuje s daty kvalitativním způsobem. Probíhá po celou dobu výzkumu a místo četnosti výskytu jevů či jednání zdůrazňuje jejich významy.
- Analýza produkuje z dat závěry, interpretace vysvětluje, co závěry znamenají.
- Teorii lze v kvalitativním výzkumu užít jak induktivně – „na výstupu“ (hledáme teorii, která data vysvětlí), tak deduktivně – „na vstupu“ (teorie formuje výzkumný problém, konstrukci dat i jejich analýzu a interpretaci).

- V průběhu analýzy se snažíme odhalit významy jednání, identifikovat opakující se témata, detailně je popsat a nalézt vztahy mezi nimi. Na tomto základě pak tvoříme situovanou generalizaci, případně konceptuální model či novou teorii.
- Data mohou představovat reprezentaci sociální reality (okno do zkušenosti aktérů) či být objektem analýzy (realitou). Naše chápání povahy dat zásadně ovlivňuje volbu analytických postupů.
- Základním analytickým postupem je kódování. Používá se jak u postupů segmentačních (založených na manipulaci se segmenty dat), tak u postupů holistických (které data chápou jako integrované celky nesoucí vlastní významy).
- Kódování lze provádět induktivně (vytvářet kódy „z dat“) i deduktivně (aplikovat na data kódy vytvořené na základě teorie). Oba postupy lze i kombinovat.
- Při kódování je vhodné rozlišovat mezi kódy popisnými (označujícími téma segmentu), interpretativními (označujícími obsah segmentu) a kategoriemi (abstraktnějšími pojmy sdružujícími kódy popisné i interpretativní).
- Základ interpretace představuje poznámkování. Rozlišujeme čtyři hlavní typy poznámek – interpretativní, teoretické, metodologické a reflexivní.
- Identifikace vztahů mezi kódy a jejich ukotvení v kontextu nám umožňuje provést rozbor identifikovaných jevů, a tím objevit společné znaky, rozdíly, vzorce a struktury, na nichž můžeme založit následnou interpretaci.

Doporučená literatura

Galman, S. C. 2013. *The Good, the Bad, and the Data: Shane the Lone Ethnographer's Basic Guide to Qualitative Data Analysis*. Walnut Creek: Left Coast Press.

Konopásek, Z. 1997. Co si počít s počítačem v kvalitativním výzkumu: Program Atlas/ti v akci. *Biograf*, 12, s. 71–110.

LeCompte, M. D., Schensul, J. J. 1999. *Analyzing and Interpreting Ethnographic Data*. Walnut Creek: AltaMira.

Maxwell, J. A., Chmiel, M. 2014. Notes toward a theory of qualitative data analysis. In: Flick, U. (ed.). *The SAGE Handbook of Qualitative Data Analysis*. London: SAGE, s. 21–34.

Willig, C. 2014. Interpretation and analysis. In: Flick, U. (ed.). *The SAGE Handbook of Qualitative Data Analysis*. London: SAGE, s. 136–149.